

gépen külföldre szállít. A Bega tiszai torkolatánál elterülő kb. 8000 holdas „minta“-halastó milliós hasznokat jövedelmez tulajdonosának és ahelyett, hogy azt kiszáritanák és a családok szántait földhöz juttatnák, ez a halastó állandóan szélesül, mert a környező kisbirtokokat a tulajdonos lassanként felvásárolja és a termőföldeket, melyek évente több száz embernek adtak munkát és megélhetést, víz alá süllyeszti.

Kiss Flórián

Földmunkások között

Fekete, ragacsos sártengeren küzdjük keresztül magunkat. Gumi-cipővédőm nagyokat cuppanva csuszkál le-föl a lábamon. Kerítésekbe kapaszkodunk, vagy az útszéli fák derekát átkapva lendülünk előre. A nehéz út minden figyelmemet leköti. Csak néha-néha merek oldalt nézni a kíséromre. Ő egykedvűen tapossa a sarat. Már megszokta. Idevalósi. Úgyesen ugrál jobbra-balra nagy faklumpáival s úgy siklik keresztül a latyakon, mint valami hegyi vadász sítalpaival a porzó, szikrázó alpesi havon. Hó itt is van, de milyen! Piszkos, barna-szürke, szétfolyó habarék fedi a ritkábban járt utcarészeket. Itt-ott még szánkót is lehet látni, ahogy a felcsapó fekete iszapban úszik a szügyig sáros lovak után.

Apró házak maradoznak el mellettünk. A napsütéses téli délutánban az utunkba eső árok repedező jégtábláin játszadoó gyerekek próbálják ki egyensúlyzó ügyességüket. Nagy darabokat törnek le a jégből és hosszú, lötyögő Bata-csizmáikkal tapossák a vizet. Nagy utcában keskeny téglával kirakott járdák, a kocsin uton feneketlen sár. Kevesen vannak kinn. Egy-két kendős asszony beszélget a házak előtt. Az egyik sarok mögül pörgekalapos, fekete ünneplőbe öltözött ember fordul erre, fényesre kent csizmáival lassan, méltósággteljesen lépeget. Bizonyosan valami jó módu gazdaember. Mellettünk egy jöltáplált, kékszubbonyos rendőr húz el. Vasárnapi csönd. Sárgára, kékre, szürkére mázolt házak sorakoznak sűrűn egymás mellé. Apró, mélyenfekvő ablakaik tanúskodnak, hogy vert falakból készültek. Se nem piszkosak, sem nem tiszták. Semmitmondóan, lustán bámulnak egymásra, hallgatagon, zárkozottan, mint lakóik, akik köszönés nélkül kerülnek ki bennünket.

— Egy nagy malmot láttam kint az állomás mellett — fordultam kíséromhöz, hogy megtörjem a csendet, van itt még ilyen?

— Három nagy malom van, az egyik villanyközpont is, az látja el a falut villannyal, meg egy pár kisebb daráló. Nem adnak azok sok munkát nekünk . . . Emerre! — szól, hogy tovább akarok menni a sarkon.

Szük uccába fordulunk be. Újra bokáig süppedünk a sárba. Lassan csuszkálunk célunk felé.

Egyszerű parasztház előtt állunk meg. Kis fatábla, melyen

eredetileg bizonytalán piros, de most inkább rozsdabarna színű festett fülveg jelzi, hogy megérkeztünk. Benyitunk a kis kapun. Rövid folyosó, jobbra két lépcső. Lábamról verem le a sárkupacokat.

— Sose rázza — magyarázza emberem — nincs itt palló. A szoba is csak olyan földes, mint erre kint.

Bent párás, füstös a levegő. Pár négyzetméternyi területen legalább negyven ember szorong. Székek nincsenek. A falak mentén két pad, azon ülnek sorjában az öregebbek. Akinek nem jutott hely, az áll. Bizony itt már csak elvétve lehet fekete ünneplőt látni. Utótt-kopott kabátok, foltozott nadrágok, kinyűtt, zsíros kalapok és faklumpák. Földmunkások ezek. Magyar földmunkások. A banyakemence elé kis kályhát húztak, az terjeszti a meleget. A fehérre meszelt falak csillognak a lecsapódó emberi párától. Az ablak előtt a szoba végiben asztal, mögötte az egyetlen szék. Odatessék nekem engem.

Beszélni kezdek. Kultúrmunka. Olvasás, Könyv. Lapok. Hogyan szervezzük meg? . . . Az emberek hallgatnak. Merően néznek rám. Kultúrmunka? — villan át az agyamon — tulajdonképpen miért is beszélek én itt kultúrmunkáról, mikor munka kellene, rendes megélhetést, kenyeret adó munka? Nem nevetséges az, hogy most erről beszélek? Én hibáztam el, vagy nem hibázták-e el már mások előttem? — Vajdasági magyarok, földnélküli jobbágyunokák, kiknek földszagú sóvárgása sohasem elégültetett ki az ezerholdas magyar szántókon, hol magyar munka nyomán mindig csak idegennek ért be a szem, vagy földtartó, kevély urak, kik a nép közé csak szavazatot szedni jártak és beros hajnalokon jobbágyleányokat hajkurászott virtuosos kedvük? Kinek a bűne, hogy ezen a vidéken, csak füttyös, káromkodós úri betyárság, vagy pókhálás, boszorkánylátó-babonás sötétség termett?

Belenézek az arcokba.

Hisz van itt akarás, van itt kedv, lázadó kiútkeresés. Akarása a jobbnak, szebbnek, emberinek. Igen, jobbágyok voltunk és földnélküliek maradtunk, mert kellett a munkás. Kellott az erő a termőföldnek és a gazdának . . . — de éppen ezért van szükség a felszabadító megismerésre . . . közös helyzetünk fel-tárá-sá-ra . . .

Eszembe jutott egyik magyar kultúrmunkásunknak a falukutatásra tett megjegyzése. „Uram, a falukutatás szép és nagyon hasznos tudományos munka, de tudományos, érti? — ami azt jelenti, hogy jó, ha tudjuk maga, meg én. De minek azt megírni, mégpedig úgy, hogy azok is elolvassák, akikről szól?” Igaz. Minek tudja meg az, aki legjobban érdekelt benne. Eddig is tudta a jegyző és hallgatott, tudta a szolgabíró, tudta a megyeispán, tudta a belügyminiszter — és hallgattak. És ha itt álltak volna velem együtt, azzal a szorongó érzéssel, hogy hátha már késő? Mert ha meg is szólalunk, jogos szemrehányással vágthatják felénk: „Miért csak most? Most, amikor az utolsó ingünk is leszakadt.

rólunk, most, amikor az utolsó süttetre való lisztet ettük meg, most, amikor éppen elfelejtettünk olvasni!”

De ki jönne közlünk ide? És ha jönne, érezne-e lelkiismeret-furdalást? Kötvé hiszem.

Nagy, háborúelőtti térkép lóg a falon. Kérnek, hogy magyarázzam meg a legutóbbi világeseményeket. Nézem a térképet.

— Ez az ország itt még nincs meg és most már nincs meg. Politika. Az emberek sokat várnak tőle. Itt is, ebben a reménytelenül ragacsos, sárgombócós világban. Imperializmus, gyarmati kérdés kerül felszínre. Isszák a szavakat. Sztrájk. Franciaország, Népfrent, Spanyolország, Roosevelt.

Lassan ők is feloldódnak. Mesélnék.

— Igen, harminchatban, az aratás előtt . . . Annyi volt az ember a piactéren, hogy még sose azelőtt . . . A községházán senki se maradt, úgy megijedtek . . . Nem akartunk azon a télen megint éhezni, mindenki ott volt a határból . . . — csillogtak a szemek az emlékezéstől — senki sem mondta nekik, csak úgy jöttek maguktól . . . És akkor sem volt, aki utat mutasson . . . — Elhallgatnak. Egyik-másik legyint . . .

Dózsa-ivadékok. Kerekképű, zömök, szélesvállú fajmagyarok. Nagy akarások, fellobbanások népe. Abból a dolgos fajtából, mely bilincses évszázadok alatt gyúrta a sáros fekete földet. Őrizte a magyar szót és dalolta a magyar nótát, hogy dolgos erejét, nótás-kedvét évszázadok óta mások elhördálják. Időnként nagyot ráz a vállán, ilyenkor magasra szökik benne a régi virtus és szabadság vágyó lelke új határok felé tör. De hol van ma az a lelkéből lelkedzett, fekete föld sárkeresztjét vele együtt cipelő új vezér, aki utat mutasson? . . .

— Olvastuk Féja Gézát, Kovács Imrét, a falukatató magyar írókat — mondja az egyik — és megpróbáltunk mi is adatokat szerezni a faluról. Az előljáróságtól nem kaptunk semmit sem, nem akartak velünk szóbaállni, amikor megtudták, hogy miről van szó. Amit csináltunk a maguk utasítása szerint, az csak anyyi, hogy a saját életünkből jegyeztünk fel adatokat.

Felém nyújt egy noteszt. Olvasom — kiadás-bevétel . . .

Így él egy földmunkás család — teszi hozzá a végén — és ha megírja, azt is mondja el, hogy ingyen lakásban lakunk könyökrületből. Hogyan is élnénk meg, ha még házbért is fizetnénk?

Ránézek. A számok hihetetlenek. Lehet, hogy túloz. De miért túlozna? Alaposan szemügyre veszem. A kabátja aránylag rendes, taklumpája, külseje semmiben sem üt el a többiétől. Talán még egy árnyalattal jobban is néz ki. Hát mind így élnének? Nem kérdezem hangosan, de mintha megérezték volna a kérdést. Néman bólintanak: igen.

Sötét van, mire újból az utcára kerülünk. A fagy kicsit megszikkasztotta a sarat. Elöttünk csak itt-ott lobban egy-egy lámpa fénye. Hallgatagon megyünk. Még most is ott érzem körülöttem az emberek melegségét. Akaratlanul is szorosabban húzódok kísérem mellé . . .

Csantavir, 1939. január.

Kalmár István